

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 09.05.2024 Kabul/Accepted: 30.06.2024

Araştırma Makalesi/Research Article, s./pp. 459-476.

BURHAN SÖNMEZ'İN "İSTANBUL İSTANBUL" ADLI ROMANININ YAPISAL ÇÖZÜMLEMESİⁱ

Muhammet Ali ÇAĞLAYANⁱⁱ

Öz

Günümüz yazarlarından Burhan Sönmez'in "İstanbul İstanbul" adlı romanı, yazarın anlatılarının ortak çıkış noktasını oluşturan toplumsal bir çöküşü esas alır. Romanda siyasi bir otoritenin, İstanbul insanına getirmiş olduğu baskıcı düzen aktarılmıştır. Bununla birlikte bireye yüklenmiş olan ruhsal çöküntü hâlinin ise topluma yansımaları bu esere konu edinilmiştir. Roman türü dediğimizde yapı unsurları, her romanı teknik anlamda ve bütünlük içerisinde farklı şekillerde oluşturur. Bununla birlikte eser içerisinde anlam birliğini sağlamak son derece önemlidir. "İstanbul İstanbul" romanı baz alındığında da yapısalcı bir bakış açısı içerisinde faktörlerin kurgulanması ve kullanılması gerekmektedir. Bu eserde, yapı unsuru inceleme aşamasındayken şu aşamalardan geçmektedir; isimden içeriğe, bakış açısı ve anlatıcı, olay örgüsü, zaman, mekân ve kişiler kadrosu. Eserin bu başlıklar altında belirtilmeye çalışılması ile birlikte, yapıların ortaya koyduğu anlamın, düzenli bir şekilde birbirini takip etmesi gereklidir. Yazarın bu roman için mekân çözümlemesinde, mekâna yüklemiş olduğu algısal yükün esas alınması belirgin bir gerekliliktir. Bu roman içerisinde geçen geniş ve dar düzlemlerin mekânlar için önemli olması da bir hayli mühimdir. Eserdeki kişiler düzleminde ise, başkışı ve başkışının etrafında şekil alan yan karakterlerin tespit edilmesi de elzemdir. Yazar bu eser de anlam bütünlüğünün tamamlanmasındaki en önemli faktörü, söz konusu eserin içerisinde yer alan yapı unsurlarının, karakterler çerçevesindeki anlam örüntülerini açığa kavuşturmak amacıyla çözümleyerek ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Burhan Sönmez, İstanbul, Yapı, Roman Tekniği.

Structural Analysis of Burhan Sönmez's Novel "Istanbul Istanbul"

Abstract

The novel "Istanbul Istanbul" by Burhan Sönmez, a contemporary writer, is based on a social collapse that constitutes the common starting point of the author's narratives. In the novel, the oppressive order brought by a political authority to the people of Istanbul is conveyed. However, the reflections of the state of mental collapse imposed on the individual on the society are the subject of this work. When we say the novel genre, the elements of structure form each novel in different ways in technical sense and integrity. However, it is extremely important to ensure unity of meaning within the work. Based on the novel "Istanbul Istanbul", it is necessary to construct and use the factors within a structuralist perspective. In this work, the element of structure goes through the following stages when it is in the examination stage; from name to content, point of view and narrator, plot, time, place and cast of people. With the attempt to specify the work under these headings, the meaning revealed by the structures must follow each other in an orderly manner. In the analysis of space for this novel, it is a clear necessity to take the perceptual burden that the author attributes to space as a basis. It is also very important that

ⁱ Bu makale, "Burhan Sönmez'in Romanlarında Bireyin Dramı ve Dramının Nedenleri" isimli yüksek lisans tezinden elde edilmiştir.

ⁱⁱ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e posta: arada_0606@hotmail.com ORCID ID: 0000-0001-7566-7115.

the wide and narrow planes in this novel are important for the spaces. In the plane of people in the work, it is also essential to identify the protagonist and the side characters that take shape around the protagonist. The author has revealed the most important factor in the completion of the integrity of meaning in this work by analysing the structural elements in the work in order to reveal the patterns of meaning within the framework of the characters.

Keywords: *Burhan Sönmez, Istanbul, Structure, Novel Technique.*

Structured Abstract

Literary writer Burhan Sönmez was born in 1965 in Haymana district of Ankara. The author completed his primary and secondary education in Polatlı and learned Turkish in Polatlı. Between the ages of 7 and 15, he received religious education in parallel with his school education and graduated from Istanbul University Faculty of Law. Sönmez, who became a lawyer in 1991, was actively involved in politics and wrote articles on culture and politics in various newspapers and magazines. Later on, he became one of the founders of the "Foundation for Social Research, Culture and Art" (TAKSAV) and was elected as the Deputy Chairman of the Freedom and Solidarity Party (ÖDP) in 1996. In 1996, as a result of a police attack with batons in Ankara, he suffered a brain trauma and fell ill. In 1998, he received treatment at the Medical Foundation Torture Victims Treatment Center in London and returned to Turkey in 1999.

In 2000, the author returned to London when he became ill again, but due to political reasons and health problems, he stayed abroad until 2010. While living in England, he studied sworn interpreting and participated in a one-year program on novel studies at Cambridge University. In 2015, his novel "Istanbul Istanbul" was published, which has been translated into more than thirty languages and was awarded the EBRD Literature Prize in London in 2018 and the Vaclav Havel Prize in 2017 by the Vaclav Havel Library Foundation in the USA, which recognizes writers who "dare to challenge the oppressive regime in which they live". Since 2016, Sönmez has been a member of the international PEN board of directors, and in September 2021 he was elected president of the International PEN Club. The author, who was a member of the selection committee of the Cevdet Kudret Literature Prize 2014 and the selection committee of the Geneva International Film Festival 2020, lectured on literature and the novel at METU for a while.

Burhan Sönmez worked as an editor at Ayrıntı Publishing for a while. The author, who still lives in Istanbul and Cambridge, appears in his novel "Istanbul Istanbul" as a novel about the struggle for survival of 4 characters who fall into a dark cell in Istanbul. These four characters try to survive in the cell with their dreams while dealing with pain on the one hand. While the protagonists live in this dark place, they try to express both their desires and their past. While the characters escape from violence and death in this place through their dreams, they never want to think about death. During their life in the cell, reality and imagination are often confused. In the work, instead of getting out of the cell, daydreaming comes to the fore. The author sometimes tells fairy tales and sometimes makes the characters dream of the good times they spent at a raki table against the Bosphorus with their life stories. All the characters in the work have an opinion about Istanbul and its inhabitants, they discuss them and talk about the change and transformation of Istanbul. As the dialogues of the characters continue, the police come into play and start torturing them by bringing them back to real life.

The sounds of the policemen's boots have a great effect on the characters and these sounds are the ones that bring them back to reality. In this work, as in his other works, the author dominates the atmosphere of a fairy tale with a poetic language. Burhan Sönmez has once again demonstrated his structural and theoretical mastery of the novel due to the awards he has received for this work in the past. This work, in which the author shares his pain in the secluded corners of Istanbul, stands out with its deep humanity and fictionalization. The fact that the novel is set in a cell in Turkey has no limiting effect. The fact that the four protagonists seek to find goodness and beauty in a world of cruelty and suffering shows that they are individuals who, even in the midst of suffering, are always oriented towards the beautiful and the good. Structurally, from the title of the novel to its content, plot, point of view and narrator, time, place and cast of characters, everything is in its place and moves in an orderly manner. It is possible to speak of a technical unity within the novel. Within the framework of a structuralist perspective, which is necessary to ensure the integrity of meaning in the novel, the elements of structure must be brought together and used in a fiction. While analysing the structure; it is important to try to specify it under various

headings and to mention the patterns of meaning that these structures show. Solving the space and its main elements in a novel is necessary for the coherence and resolution of the work. Based on the author's mental burden on the place, it is important for the places in the context of wide and narrow grounds; in the plane of people, it is important to identify the side characters in which the protagonist stands out and the people who will help him take shape around him. The novel "Istanbul Istanbul" by Burhan Sönmez, one of today's writers, in which the city of Istanbul, which remains within the mentality of a political period, is the subject of the reflection of the oppressive order brought by a large-scale authority to the people of the city, the state of mental breakdown imposed on the individual by restricting the rights of freedom, on the society, is based on a social breakdown that constitutes the common starting point of the narratives of the author. The elements of structure, which are the most important factor in the completion of the integrity of meaning in the novel, have been analysed in order to illuminate the patterns of meaning around Uncle Küheylan, the protagonist of the novel.

Giriş

Burhan Sönmez'in "İstanbul İstanbul" adlı romanı, 2015 yılında yayımlanmıştır. Eserde, 12 Eylül askeri darbesinin ilk yıllarında, İstanbul insanının yaşamına ve özgürlük haklarına tesir eden baskıcı otoritenin, bireyi nasıl ruhsal bir çöküntü içinde bıraktığı anlatılmıştır. Yazarın geçmişteki siyasi yaşantısından ve o karanlık dönemden elde edinmiş olduğu tecrübeler neticesinde, yaşamış olduğu çevreyi iyi teşhis ederek analiz etmesi önemlidir. Eser içerisinde kişiler bağlamında, özgürlük arayan Küheylan Dayı ve onunla birlikte karanlık bir hücre içerisinde özgürlüğe kavuşmayı bekleyen arkadaşlarının, ailelerinden uzak kalarak bağlarının koparılması kahramanları kötü bir durum içerisine atmıştır. Karakterlerimizin düzenini alt üst edici olan zindan yaşamı, karakterlerin manevi ve psikolojik dünyalarını derinden etkiler. İşkence ve baskı, karakterlerin ruhsal yapısını altüst eden en önemli etkenler arasındadır. Zorbalık ve insanlık dışı muameleler, onların kimliklerini sorgulamalarına ve hayatla ilgili bakış açılarını değiştirmelerine neden olur.

Karakterlerin bu etkilerden kurtulamamaları ise, romandaki vak'aların ana sebeplerini oluşturur. Bu sebeplerden bahsedecek olursak; karakterlerinin hapisanede bulunmasının temel nedeni, siyasi baskı ve zulümdür. Karakterler, rejim karşıtı faaliyetler veya rejimin baskıcı politikalarına karşı duruşları nedeniyle tutuklanmışlardır. Bu siyasi ortam, karakterlerin bir araya gelmesine ve zindan deneyimlerini paylaşmalarına sebep olur. Roman boyunca karakterler, sürekli olarak işkence ve sorgulamalara maruz kalırlar. Bu işkenceler, karakterlerin hem fiziksel hem de manevi olarak yıpranmalarına neden olur. İşkence ve baskılar, romanın olaylarını şekillendiren ve karakterlerin tepkilerini belirleyen ana sebepler arasındadır. Karakterlerin yollarının kesişmesi, bir anlamda kader ve tesadüflerin birleşimidir. Her bir karakterin farklı geçmişlere sahip olması, ancak aynı zindanda buluşmaları, olayların akışını etkiler. Bu rastlantısal buluşmalar, karakterlerin birbirleriyle derin bağlar kurmalarına ve hikâyelerini paylaşmalarına olanak tanır. İstanbul, romanın ana mekânlarından biri olarak, karakterlerin hayatında merkezi bir rol oynar. Şehir hem fiziksel hem de manevi bir sembol olarak, karakterlerin anılarını, hayallerini ve umutlarını şekillendirir. İstanbul'un tarihi ve kültürel önemi, karakterlerin yaşamlarına anlam katan ve vak'aların akışını belirleyen unsurlardan biridir diyebiliriz.

Karakterler baskı ve zulmün getirmiş olduğu zorluklarla mücadele ederken, onların aileleri ve çevresindekiler ise geçmişe hasret, darbeci zihniyet, sosyal adaletsizlik, toplumsal çatışma, bürokratik çürüme ve özgürlüğe ket vurulması gibi karşıt unsurlar ile uğraşırken; diğer yandan sevgi, fedakârlık, sadık kalma ve yaşama sevinci gibi önemli öğelerin topluma daha da fayda sağlayacak duruma gelmeleri için çaba göstermekten vazgeçmemişlerdir. Roman içerisindeki karakterler meydana gelen sosyal düzendeki aksaklıkların tekrar yerine oturmasında gösterdikleri sabırla çok etkili olmuşlardır. Yapısal anlamda eserin oluşum evreleri olarak, Burhan Sönmez'in "İstanbul İstanbul" adlı romanı, derin ve çok katmanlı bir anlatıya sahip olup, farklı karakterlerin hikâyeleri üzerinden İstanbul'un hem tarihi hem de günümüz sorunlarını ele alır. Romanın oluşum evrelerine dair detaylı bilgi vermek için,

yazarın ilham kaynakları, temaları ve yazım sürecine odaklanmak faydalı olacaktır. Sönmez, İstanbul'un binlerce yıllık tarihini ve kültürel mirasını romana yansıtarak, şehrin geçirdiği değişimleri ve dönüm noktalarını karakterlerin yaşamları üzerinden anlatır. Bu, romanın hem geçmişe hem de bugüne dair güçlü bir bağ kurmasını sağlar.

Roman, bireylerin yaşadığı acıları ve toplumsal travmaları ele alır. Bu travmalar, bazen siyasi baskılar ve işkenceler, bazen de kişisel kayıplar ve hayal kırıklıkları şeklinde ortaya çıkar. Sönmez'in edebi dili ve anlatım tarzı, okura edebiyat ve sanatın dönüştürücü gücünü hissettirir. Roman, hikâye anlatıcılığının ve sözlü kültürün önemini vurgular. Burhan Sönmez, İstanbul'un tarihini, kültürünü ve sosyal dinamiklerini derinlemesine araştırmıştır. Bu, romanın zengin ve otantik bir arka plana sahip olmasını sağlamıştır. Yazar, şehrin farklı dönemlerini ve mekânlarını detaylı bir şekilde incelemiş ve gözlemlerini romanın dokusuna işlemiştir. Roman, farklı karakterlerin gözünden anlatılır ve her bir karakterin derinlemesine işlenmiş bir geçmişi ve motivasyonu vardır. Bu karakterler, İstanbul'un farklı yüzlerini ve hikâyelerini temsil eder. Sönmez'in romanı, şiirsel bir dil ve güçlü metaforlarla doludur. Anlatım tarzı, okuru derin düşüncelere sevk eder ve İstanbul'un büyüleyici atmosferini başarılı bir şekilde yansıtır. Romanın kurgusu, paralel anlatılar ve zaman dilimleri arasında geçişlerle zenginleştirilmiştir. Bu, hikâyenin çok katmanlı yapısını destekler ve okurun dikkatini sürekli diri tutar.

Hikâyeler, İstanbul'un farklı dönemlerine ve mekânlarına yayılır. Bu, şehrin çok katmanlı yapısını ve tarihsel derinliğini vurgular. Mekânlar arasında eski İstanbul sokakları, tarihi yapılar ve günümüzün modern alanları bulunur. Burhan Sönmez'in "İstanbul İstanbul" romanı, zengin bir tarih ve kültürel mirası, derin karakter analizleri ve etkileyici bir anlatım tarzı ile birleştirir. Yazarın detaylı araştırmaları, gözlemleri ve edebi becerisi, romanın oluşum sürecinde önemli rol oynamıştır. Bu unsurlar, İstanbul'un ruhunu ve insanların hikâyelerini başarılı bir şekilde yansıtan bir eser ortaya çıkarmıştır. Eserin isimden içeriğe kısmında ise, romanın ismi olan bu kentin kelime anlamlarına ve eski dönemlerdeki kullanımlarına değinilmiştir. Bakış açısı ve anlatıcı, romanın içinde farklılık gösterir. Kullanılan bakış açısı, eserin derinliği ve karakterlerin iç dünyalarını anlamak için kritik bir rol oynar. Roman, karakterlerin hikâyelerini merkez alır ve bu karakterlerin bakış açıları üzerinden anlatılır. Kahraman anlatıcının hâkim olduğu romanın farklı kesimlerinde anlatıcının konumu bazen hâkim anlatıcı konumuna geçer. Yazar bu sayede, eser içerisindeki olayı önceden bilerek farklı bir bakış açısı içerisinde bulunur. Olay Örgüsü kısmında eserin meydana gelişi ve birliği hakkında bilgi verilirken; olay zamanı, nesnel zaman ve hikâye zamanı hakkındaki ifadeler ve romana gönderme yapan bölümler, zaman başlığı altında değerlendirilmiştir. Mekân başlığı altında çevresel ve algısal mekânlara değinilirken, eserin içselleştiği geniş ve dar mekânlar açıkça ifade edilir. Son ana başlık olan kişiler kadrosu bölümünde, yapı çalışması içerisinde ele alınan eserdeki kişiler kadrosu değerlendirilirken başkişi ve yardımcı karakterlerin varlık alanlarından bahsedilir. Eser içerisinde kahramanların tutsak olarak tutuldukları mekân olarak verilen İstanbul şehri ve başlığın iki kez tekrarlanması, İstanbul'un çok katmanlı

yapısını ve farklı yüzlerini simgeler. Bu, şehrin hem geçmişine hem de bugüne dair çeşitli anlamlar taşıdığına işaret eder.

İstanbul, bir yanda tarihi ve kültürel mirasıyla bir yandan da modern yaşamıyla var olan bir metropoldür. Bu çift anlamlılık, romanın ana temalarından biri olan şehrin değişimi ve sürekliliği ile uyumludur. Eserin isminin içeriğine doğru inceleme yapıldığında, İstanbul isminin aynı zamanda romanın başkışı olan Küheylan Dayı'nın çekmiş olduğu ıstırabın mekânı olduğu görülmüştür. Tarih içerisinde Bizans İmparatorluğu'na başkentlik etmiş olan bu kadim şehir, Osmanlı İmparatorluğu'nun Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde 1453 yılında fethedilmiş ve Türk topraklarına katılmıştır. *"İstanbul, Osmanlılardan önce" Byzantion", Deutra-Roma", "Roma Nea", "Konstantinopolis", "Bulin", "Astanbulin", ve "İstimbuli" isimleri ile anılmıştır. Bu şehrin, "İslâmbol" gibi kullanımı ile birlikte, Türk bilim adamlarının Osmanlı Devleti'nin son bulacağı zaman dilimine kadar mektup zarflarının üzerinde ve eserlerinde "İslâmbol" şeklinde yazdıkları da bilinmektedir. İstanbul, Osmanlı Hükümdârlarından Üçüncü Ahmed döneminde basılan paralarda ve Üçüncü Selim zamanına kadar sikkelerin bir kısmında ve paraların hepsinde "İslâmbol" diye yazılmıştır. İstanbul'un "İslâmbol"dan başka çeşitli isimleri vardır. Bunlar: "Sultanşehir", "Beldet-üt-Tayyibe", "Dergâh-ı Selâtin", "Derseâdet", "Âsitâne", "Dâr-ül-İslâm", "Dâr-ül-Hilâfe", "Dâr-üs-Seâde", "Âsitâne-i Devlet", "Pây-ı Taht-ı" Saltanat", (wikipedia: 10.01.2024) olarak tarihte yerlerini almışlardır.*

Tarih içerisinde farklı adlandırılmaları ile ön plana çıkan İstanbul şehri, romanımızın baş karakteri Küheylan Dayı'yı, İstanbul içerisinde zaman geçtikçe fiziksel ve zihinsel anlamda daha da olgunlaştırmıştır. İstanbul, kahramanımızın anılarını diğer hücre arkadaşları ile paylaşarak ön plana çıkmasında etkili olmuştur. İstanbul şehrinin o dönemde toplumsal olarak sıkıyönetim altına alınması, roman kahramanlarımızın özgürlük haklarını zedeleyici bir davranış olarak gerçekleşmiştir. Yaşama kaynağı olarak benimsediği İstanbul şehri içerisinde böyle bir durum karşısında çaresiz kalan roman karakterleri, siyasi otoriteye boyun eğerek, bu şehir içerisinde yer almışlar ve başlarına ne gelirse gelsin, kaderlerini yaşayarak gerçekleştirmişlerdir. Yani küheylan Dayı'nın razı olduğu bu durum, bir nevi kendi kaderidir denilebilir.

Bunun dışında her türlü zorluğa göğüs geren karakterlerin güçlü yapıları, onların bedensel çürümelerinin önünde duran en büyük engel olarak ortaya çıkar. İstanbul şehri, tarihsel anlamda çok önemli bir konuma sahiptir. Kendi toprakları içerisinde yaşanan zulme engel olamayan şehir, roman karakterlerini ancak karanlık bir hücrede barındırabilmiştir. İstanbul'un tarihi bir simgesi hâlini alan bu hücre yapısı, kentin geçmişteki görüntüsünü tasvir etmiştir. *"Yüzyıllardır insanlar bu kenti mahvetmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Kırmış, dökmüş, sıkışık binaları üst üste yığmışlardı"* (Sönmez, 2015:153). Romanın ismi büyük bir kent üzerinden aktarılarak oluşturulmuş ve başlığı esas alınarak isim çözümlemesi yapılmıştır. Eserin isim ve içeriği arasında derin; bununla birlikte sıkı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Burhan Sönmez'in eserlerinin genelinde olduğu gibi başlıktaki belirtilerden hareketle, içerik hakkında bilgi vermeyi amaçladığı *"İstanbul İstanbul"* eseri, henüz romanın başında vak'a hakkında okurun zihninde önemli çağrışımlar yaratmayı başarmıştır.

1. Bakış Açısı ve Anlatıcı

"İstanbul İstanbul" eseri, kahraman bakış açısıyla anlatılır. Yazar, ifade etmek istediği vak'alara ve karakterlere istediği biçimi vererek, eserine aktaran anlatıcı durumundadır, *"kendisi tarafından resmedilen dünyanın dışındadır. Bu dünyanın tümünü daha yüksek ve nitel olarak farklı konumlardan çözümler."* (Bakhtin 2001:351) Vak'anın yer aldığı ana mekânı ifade ederek eserine başlayan Burhan Sönmez, bu eserinde karanlık bir hücre içerisinde kalan dört kişinin on gün süren maceralarını ve birlikteliklerini anlatır. Eser içerisindeki olaylar, hücre de bulunan farklı kişilerin anlatımıyla aktarılmıştır. Kahraman anlatıcının ön planda olduğu roman içerisinde anlatıcının konumu zaman zaman hâkim anlatıcı konumuna da geçmiştir: *"Eğer bu kız hayatlarına girseydi, birlikte bütün dünyayı unutacak kadar mutlu yaşayacaklarını hayal ederlerdi"* (Sönmez, 2020: 24). Metin içerisinde yer alan olayların kahraman anlatıcının bakış açısıyla yansıtılmasına diğer bir örnek olarak ise; *"Berber Kamo'nun ilk günkü tedirginliği ve soğukluğu kalıcıydı. Aşılacak denizleri, atlayacak uçurumları daha buraya gelmeden tükenmişti. Hırçınlığın ardında eski bir yara vardı"* (Sönmez, 2015: 47). Romanın diğer karakterlerinden Berber Kamo'nun iç dünyasının yansıtıldığı bu örnekte, anlatıcının hâkim konuma geçtiğini örneklendirildiği görülmektedir.

Hâkim anlatıcı olan yazar Burhan Sönmez bununla birlikte, *"nakledilmek istenilen itibari alem ile ilgili her şeyi bilen ve gören anlatıcı"* (Aktaş 2000:88) konumunda bulunduğunu eserinde yansıtarak, yaşanan olayların gerçek hayata olan yansımalarının, karakterlerin ruhsal anlamda bilinçaltı davranışlarının da dışavurumunun bir tezahürü olarak da kendini hissettirebildiği düşüncesini öngörmüştür. Yazar burada, karakterlerin özelliklerinin gerçeklikle olan bağlarının farkında olandır ve anlatıcının ta kendisidir. Bu bağlamda, roman karakterlerinin ruh hallerini de aktaran kahraman anlatıcı; Küheylan Dayı'nın, Berber Kamo'nun ve Doktor'un hücre içerisinde bulunan diğer karakterlerin anılarını anlatırken öğrendiklerini, dönemin toplumunu olaylar ile ilişkilendirerek eserini kaleme almıştır. Kahraman bakış açısıyla yer yer hâkim bakış açısının iç içe olduğu eserde yazar, ilâhi bir özellik olan her şeyi önceden bilme niteliği ile İstanbul'un tüm benliğini, hiçbir şeyi değiştirmeden, bütün karakterlerin akıllarından geçirerek okur ve okuyucuya sunmayı başarır. Aktardığı toplumsal konuların tümünde kahraman bakış açısını ön plana çıkarıp, zaman zaman hâkim konumda da bulunan yazar Sönmez, baskı döneminin şehre olan etkileri ile birlikte hücre içerisinde bir süre hapis hayatı yaşayan karakterleri, birbirleri ile olan diyaloglarla okuyucuya aktarır ve anlatının hiçbir yerinde, kendisini açıkça belli etmeyerek gizlenmeyi başarır. Yazar anlatıcı, her ne kadar çekimserlik ilkesine sadakatli olmaya çalışsa da farklı bir tarzda ele aldığı eserinden dolayı İstanbul'u, roman karakterlerinin anılarının yaşandığı şehir olarak göstererek öne çıkarmıştır.

Bu durumla birlikte, yer yer hâkim anlatıcı olduğundan, kahramanların diyaloglarından çıkarımlarda bulunmamış ve bunları okuyucularına bırakmıştır. Olayı açıklarken gerekli psikolojik gerilimi de etkili kılan yazar, kahramanların verdiği tepkilere karşı normal bir tavır sergilemiştir. Romandaki gerilim ve siyasi olayın etkili kıldığı baskı unsuru ile birlikte, romanı ölü doğmaktan kurtaran yazar, anlatının sonuna kadar gizliliğin

güven altında kalmasını sağlamış ve roman açısından önemli olan etkili noktaların bir buhran içerisinde çözülmesini bekleterek olayların sonuna kadar sürebilmesini sağlamıştır. Eserin Olay örgüsü başlığı altında detaylı olarak incelenen tüm vak'a halkaları ve bölümleri oluşturan olaylar, iç içe geçecek şekilde bir birliğe dayalı olarak oluşturulmuştur.

2. Olay Örgüsü

İstanbul İstanbul romanı, Burhan Sönmez'in İstanbul şehrinin insan ile olan ilişkisini konu alan bir eserdir. Roman içerisinde, kentlin insan ile olan bağı hücrede bulunan dört kişinin benliklerini korumak adına birbirleri ile olan diyalogları çerçevesinde verilmiştir ve karakterler bu büyük metropolün hikâyelerini anlatmışlardır. Karakterlerin bu hikâyelerinde, İstanbul farklı açılardan ele alınmıştır. Dört kişilik hücre ahalisinin, o karanlık yerde birlikte geçirmiş oldukları gün sayısı, on başlık altında toplanmıştır. Eserde her bir bölüm, hücredeki kişilerden biri tarafından aktarılmıştır. Üniversite öğrencisi olan Demirtay, o dönemde devrimci gruplar arasına katılmıştır ve bunun sonucunda da yakalanıp hücreye atılmıştır. Demirtay, hücre içerisinde bulunan Doktor adlı karakter ile, sorgulama sırasında çözülme ihtimaline karşı kendilerini ele verecek herhangi bir bilgiyi paylaşmama konusunda anlaşmışlardır.

Bu iki karakter, hücredeki kötü durumdan kurtulmak, acılarını bir nebze olsun hafifletebilmek adına birbirlerine hikâyeler anlatmışlardır. Hücreye atılan üçüncü kişi olan Berber Kamo ise, ilk günlerde kimse ile muhatap olmayan bir tiptir. Kamo hücre içerisinde, diğer bir karakter Demirtay'ın değiştirerek anlattığı anılarından sıkıldığını hep dile getirmiştir. Asıl ismi Kamil olan Berber Kamo, ekonomik problemler nedeniyle okumuş olduğu Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü bırakarak berber dükkânı açmaya karar vermiştir. Kamo geçmişte tanıştığı Mahizer adlı kıza âşık olmuş ve onunla evlenmiştir. Kamo'nun bu evlilikten çocuğu olmamıştır, fakat ikisi mutlu bir evlilik sürdürmüşlerdir. Kamo, bir gün lise öğretmeni Hayattin Hoca ile karşılaşmıştır ve birlikte oturup sohbet etmişlerdir. Birbirlerine hayatlarından bahsederlerken Kamo, Hayattin Hoca'nın sohbet esnasında okuduğu şiirde Mahizer isminin geçtiğini sonraki gün fark etmiştir. Hayattin Hoca'nın âşık olduğu kızın, şiirinde adını verdiği Kamo'nun karısı Mahizer olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu olaydan bir süre sonra Hayattin Hoca okul çıkışında başına aldığı bir kurşun sonrası vefat etmiştir. Karısı Mahizer, Hayattin Hoca'nın öldürülmesi konusunda kocası Kamo'dan şüphelenmeye başlamıştır ve bununla birlikte Kamo, Mahizer'in onu bırakma korkusu içinde kalakalmıştır. Mahizer Hanım bir gün evi terk etmiş ve bir süre ortadan kaybolmuştur. Kamo, Mahizer'i her yerde aramış, fakat bulamamıştır. Tüm bu anılarını hücre içerisinde dile getirirken birden rahatsızlanan Kamo, Doktor ve Demirtay'ın yardımıyla kendisine gelebilmeyi başarmıştır. Tüm bu olanların ardından hücreye, işkenceden yürüyecek hâli kalmayan ve baygın halde olan Küheylan Dayı gelmiştir. Karşı hücrede tutulan Zinê Sevda isimli kız, havaya harfler çizerek Küheylan Dayı'yı sormuş ve Küheylan Dayı'nın yaşayacağı kendisine iletilmiştir. Küheylan Dayı, İstanbul'u babasının anlattığı hikâyelerde tanımış ve sevmiş bir insandır.

Doktor'un Decameron'dan anlattığı hikâyeler ile birlikte; "Bir grup insan kentte veba başlayınca bir kır evine sığınmışlar ve salgının geçmesini beklemişler. Salgın geçene kadar birbirlerine hikâye anlatmışlar. Böylelikle veba korkusunu yaşamı hafife alan hikâyelerle azaltmışlardır. On gün boyunca, akşamları ateşin başına oturup birbirlerine hikâyeler anlatmışlar. Decameron on gün demekmiş eski İstanbulluların dilinde" (Sönmez, 2015: 125). Yazar Sönmez, hücrede geçen on günü Decameron'dan esinlendiği hikâyeleri romanın oturduğu ana zemine yansıtmış ve insanların acılardan ve kötü ruh hâlerinden kaçma çabalarının birbirleri ile olan benzerliğini de göstermiştir. Yazar, düşünceye, hayale sınır çizilemeyeceğine olan inancını, Küheylan Dayı'nın elleri bağlı bir biçimde hücreye getirildikten sonra hayalî olarak tütün tabakasını çıkarmış ve sigara içmesiyle somutlaştırmıştır. Bu nokta da olayın eserle olan ilişkisi üzerine: "Hikâye olandır; vak'anın biçimlendirildiği serüvendir" (Tekin, 2020: 65) denilebilmiştir. Birbirlerine hikâye ve bilmeceler anlatarak işkence sırasını bekleyen roman karakterleri, her işkence dönüşü kan, yara ve baygınlık hali içerisinde kalarak zamanla bu durumu içselleştirmeye başlamışlardır ve bunun üzerinde, sıradan bir durummuş gibi tavır almaya çalışmışlardır.

Zinê Sevda'da diğer karakterler gibi işkence sırasında, kendisinin baygın olduğunu düşünen sorgucuların konuşmalarına tanıklık etmiştir. Sevda, sorgucuların Doktor'un sırrını öğrendiğini anlatmıştır. Doktor, oğlunun yerine tutulduğu gerçeğini öğrenen sorgucuların, oğlunu bulacakları korkusuna kapılır. Bu vahim durum karşısında şoka giren Doktor'a tokat atan Küheylan Dayı, Doktor'un toparlanmasına yardımcı olmaya çalışmıştır. Küheylan Dayı, hücrede yalnızdır. Karşısında Doktor varmış gibi "İstanbul'u onca yıl uzakta nasıl sevebildiğime kimsenin akıl erdiremediğini" (Sönmez, 2020: 209) söylemiş ve diyaloga devam etmiştir.

Küheylan Dayı'nın o dönemin İstanbul'unu ve İstanbul'un içindeki insanların kurtarılmayı beklediğini söylemesi, onun bu kadim şehre olan inancını ve sevgisini ortaya koymuştur. Küheylan Dayı bu hasreti dile getirirken, hücrenin dışından gelen silah sesini duyması ile birlikte, can havliyle arkadaşlarının sağ mı yoksa ölü mü olduklarını merak ederek atılmıştır. Karakterler, çaresizliğin vermiş olduğu bitmişlikle hücredeki yalnızlıklarını hayallere dalarak unutmaya çalışmışlardır. Roman karakterlerinin bulunduğu hücre, yerin üç kat altındadır. Yerin üstünde yaşayan o dönemin insanları ise hücrede tutulan kişilerin acılarından habersizdir ve onları hiçbir şekilde duymamışlardır.

3. Zaman

Burhan Sönmez'in "İstanbul İstanbul" adlı romanında zaman dilimi, karakterlerin hücre içerisinde geçirmiş oldukları on günü kapsamaktadır. Romanın içerisinde yer alan diyaloglardan anlaşılacağı üzere, hücrede geçen on günün kış mevsiminde yaşandığı anlaşılmaktadır. Karakterlerin hücrede kavradıkları zaman algısı farklı açılardan yansıtılmıştır. Berber Kamo'nun, "biliyor musun Doktor Tanrı da geçmişi değiştiremez (...) bugünkü ve gelecekteki zamana hükmeder, ama geçmiş zamana dokunamaz" (Sönmez, 2015: 28) sözü, eserin ilerleyen sayfalarında "bugün ayın kaçydı? Günleri bilmiyordum" (Sönmez, 2015: 69) şeklindeki

ifadesi ile yaşanan anın ve geleceğin ümitsizliğini ve belirsizliğini işaret etmiş ve yerinde duran zamanın geçmiş zaman olduğu düşüncesini ortaya koymuştur.

Roman içerisinde, yerin altında hücre hayatı yaşayanlar ile yerin üstündeki farklı yaşamdan söz edilirken okuyucu, aynı zamanda iki farklı zaman algısıyla da karşılaşmıştır. Yerin altında geçen kötü zaman dilimi içerisinde bulunan karakterlerin, gittikçe sertleşen acılarının bir türlü son bulamaması, zamanla ilgili olumsuz benzetmeler yapmalarına yol açmıştır: *“En büyük düşmandı burada toprakta dönen saban gibi etimize gömülür kanattıkça kanatırdı”* (Sönmez, 2015: 82). Küheylan Dayı yerin üstündeki yaşamı hızlı işleyen, mekanikleşen zaman algısı ile birlikte; hücrede havada asılı bir kuş gibi yansıtmıştır. *“Doğumevlerinde, sokak aralarında ve gece eğlencelerinde tıkr tıkr işleyen zaman, kentin hızıyla oynardı. İnsan güneşi, ayı, yıldızları unuttur, yalnızca saatlerle yaşardı. İş saati, randevu saati, yemek saati...”* (Sönmez, 2015: 82). Karanlığın vermiş olduğu acılı kötü ruh hâli ve bu durumun uzaması kahramanlarda bu algıyı yaratmıştır. Romanda kahramanlarımızın geçirmiş oldukları bu on günlük süre, onların kendi hayat hikâyeleri ile genişlemesine sebep olmuştur.

Sohbetleri sırasında anlattıkları hikâyeler ile; yaşanmış, gerçek olayların olay zamanına işaret edildiği görülmüştür. Yine romanda aktarılan *“İstanbul Havalimanı’na elektrik kesintisi nedeniyle inemeyen uçak 4 mürettebatı ve otuz yedi yolcusuyla karanlık denizin üzerinde kaybolur”* (Sönmez, 2015: 159) anekdotu; *“30 Ocak 1975 Perşembe günü İzmir’den kalkan İstanbul uçağı pistteki elektrik kesintisi nedeniyle inememiş ve Marmara denizinde kaybolmuştur”* (Cumhuriyet: 1975) olayını referans vermiştir.

Romanın yayımlandığı tarih ise Mart 2015 yılıdır. Romanın başka bölümlerinde zamanla ilgili şu ifadeler yer alır: *“Zamanı bilmediğimize göre zamanın sahibi biziz. Burada biz istediğimizde akşam olur, istediğimizde gün doğar”* (Sönmez, 2015: 122). Eser içerisinde hayalî sofralar kurup, günlük yaşantıdaki gibi çaylar demlemek isteyen Küheylan Dayı, değişmeyen havada asılı duran zaman algısını bu şekilde yıkmak istemeye çalışmıştır.

4. Mekân

“İstanbul İstanbul” romanında olaylar, yerin altı diye tabir edilen karanlık bir hücre ile yerin üstünde yaşamına devam eden insanların şehri diye anlatılan İstanbul mekânlarında geçmiştir. Dört kişinin bulunduğu hücre, kitabın başında bir çizimle gösterilmiştir. İstanbul şehrinde bahsedilirken, kentin tarihi dokuları da eser içerisinde okura aktarılmıştır: *“Sağ tarafta Topkapı Sarayı’nın duvarları ve kuleleri sol tarafta Kız Kulesi’nin, Selimiye kışlasının ve uzaktaki adaların ışıkları parıldar”* (Sönmez, 2015:123). İstanbul’un tarihi simgelerinin de ön planda olduğu eserde kentin geçmişteki görüntüsü de tasvir edilmiştir: *“Yüzyıllardır insanlar bu kenti mahvetmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Kırmış, dökmüş, sıkışık binaları üst üste yığmışlardı”* (Sönmez, 2015:153). İstanbul’un bu buhranlı ortamda farklılık gösteren yüzü, sıkışık ve üste geçmiş bir şekilde verilmiştir. İstanbul pek güvenli olmayan, herkesin başına her an bir şeylerin gelebileceği bir yer olarak anlatılmıştır.

Bu kentin insanları eleştirilirken, bireylerin şehrin güzelliklerine karşı gözlerinin görmedikleri, güzelliğe kör oldukları ve bu büyük kente zarar verdikleri işlenmiştir. Eser içerisinde İstanbul şehri, tüm bütünlüğü ile ele alınmıştır. Eser içerisinde kentin insana yön verdiği ve aynı zamanda insanın da kentin ihtiyaçlarına göre şekillendiği bilinen bir gerçektir. İnsanların çeşitli eylemleri, aynı zamanda bu kente kandırılmışlık portresi çizerek insanların kente olan bakışlarını ve şehrin çehresini vermesi bakımından dikkat çekmiştir. Eser içerisinde Haymana Dağı adı verilen bölge, romandaki mekânlardan biridir. Bu yer, Küheylan Dayı'nın köyünün bulunduğu bölge olarak geçmiştir. Yazar Burhan Sönmez eserlerinde Haymana bölgesinden sıklıkla söz etmiştir. Eser içerisinde adını duyuran diğer bir bölge ise Berber Kamo'nun babasının intihar ettiği Karapınar Köyü'dür. Bu köy, Kamo tarafından *"dağlar arasında, sarp bir yoldan varılır. Her zaman bulutlarla kaplıdır. Bahçelerinizde ağaç yetiştirmez, hayvan beslersiniz. Emlerinizi karataşlardan yaparsınız. Köyünüzün adı Karapınar, ama pınarınız yok, suyu kuyulardan çekersiniz"* (Sönmez, 2015: 65) şeklinde tanıtılmıştır.

Berber Kamo bu konu hakkında köye olan kızgınlıklarını aktarırken, köylünün zihniyetini de eleştirmiş ve kötülemiştir. Romanda kahramanlar için önem arz eden bir diğer mekân ise Doktor'un evinin balkonudur. Kahramanlar burada İstanbul'un tüm güzelliklerini seyretmişler ve hayâl dünyalarını genişletmişlerdir. Eserin yapısal bakımdan ana hatlarından birisi olan mekân kavramı, *"insan varoluşunun konumlandığı yer"* (Korkmaz, 2015: 77) olarak açıklanmıştır. Bu bakımdan İstanbul İstanbul romanında mekân, çevresel, algısal, açık ve kapalı olarak dört ana başlık altında incelenmiştir. Çevresel mekân olarak İstanbul şehri öne çıkmıştır. Bu kavram hakkında sınırları belli olan ya da tasvir edilen bölümün dışına çıkamayacak biçimde, romanda sadece topografik yönden bahsedilmiştir ve üzerinden geçilen yer olarak açıklanabilmiştir: *"Sabahın erken saatleriydi. Gün yeni ağarıyordu. Surlardan bakıldığında şehrin büyük bir kısmı görünüyordu. Dışarıda sessiz bir dinginlik hâkimdi, sadece martıların çığlıkları duyuluyordu. Yavaş yavaş açılan dükkânlar, sokağı dolduran insanlar, vapur düdükları şehrin uyanmakta olduğunu gösteriyordu. Sokaklar dar ve taşlıydı, binalar yan yana dizilmiş, çatılar neredeyse birbirine değiyordu. Eski taş yapılar, ahşap evler, cami minareleri ve tarihi surlar İstanbul'un farklı yüzlerini bir arada sunuyordu."* (Sönmez, 2015: 50) İstanbul İstanbul romanında olaylar, İstanbul'da gören gözlerin göremediği ve hisseden kalplerin teğet geçtiği karanlık bir hücrede cereyan etmiştir. Mekânın yer altında bir hücre olması, okurun algısında olayların etkisini artırırken, roman içerisinde yer edinme hissini oluşturmuştur. Mekânın kendini bir şekilde açık etmesi, okuru mekânı kavramak için fiziksel bir sınırlayıcıya ihtiyaç duymamasına teşvik etmiştir.

Bundan dolayı da algıda farkını kavrayabileceğimiz her yerde algısal bir mekân karşımıza çıkmıştır diyebiliriz: *"İstanbul, Boğaz'ın iki yakasında bir masal gibi uzanırken, her mahallesi ayrı bir hikâyeye anlatır. Bu şehrin sokakları, insanın geçmişiyle yüzleştiği aynalardır."* (Sönmez, 2015: 45) Ayrıca, eser de çevresel mekânların ayrıntılarıyla tasvir edilmesi, olayların geçtiği mekânların gerçek gözlemlere dayandığı fikrini doğurmuştur. Algısal mekânlarda ise, *"ayağının bastığı yeri kendi bilinç düzeyine ve algılama biçimine göre"* (Şahin, 2007: 193) kavrayarak mekânı içselleştirme ön görüşü hâkimdir. Romanda açık mekân olarak tüm kapsayıcılığı ile

birlikte İstanbul şehri belirirken, kapalı mekân olarak ise hücre ön plana çıkmıştır. Karakterlerin buldukları düzlemdeki konumlarına göre varlık sahasını meydana getirebilmeleri, çevresel mekânlara algısal değerler kazandırarak olayın sosyal ve psikolojik yönünü de ortaya koymaları, bu konuda atılan gerekli bir adım olarak karşımıza çıkmıştır. Bunun sayesinde çevresel etmenlerin ve objelerin belirlediğinden bambaşka bir boyuta sahip olması, eserdeki mekânlar için manasal bir derinliği açığa kavuşturmuştur.

Burhan Sönmez'in bu eserinde birer sembol olarak görmüş olduğu kavramlardan biri de, aslında insanın özgürlük için varoluş savaşının önünde duran büyük engel olarak, siyasi otoritenin baskıcı düzenin karakterler üzerinde hâkim kıldığı hapis sistemidir. Bu sistem insanlar üzerindeki en büyük tehdidi oluşturmuştur. Bunun sonucunda ise roman karakterleri, değerlerinin baskı altında olduklarını bildikleri için kendilik değerlerinden uzak bir yaşam sürmek zorunda kalmışlardır. Siyasi otoritenin art niyetli bencilliği yüzünden, karakterlerimizin fiziksel ve ruhsal anlamda çöküşüne sebep olan olay içerisinde, başından sonuna kadar kötülüğü temsil eden bir zihniyetin devam etmesi ortaya çıkmıştır. *"Doğal veya kültürel düzlemde tahrip edilen bir değer dizgesinin yerine, bütün zamanlar boyu aynı kodda bir yenisini koymanın imkânı yoktur."* (Korkmaz 2015: 367). Olayın yaşandığı pozisyonların, yazar açısından mekânlar için daha fazla bir anlam ifade ettiği görüşü ile birlikte, roman karakterlerinin mekânı içselleştirmesi öne çıkarken bu durum okuyuculara da yansımıştır.

Okur romanı benimserken, sanki bu olayları bizzat kendisi yaşıyormuş gibi hissetmiştir. Olayların ifade edilebilirliğini arttıran bir faktör olarak değerlendirilen mekân algısalılığı, kahramanların yanı sıra, mekânların da birer ruhunun olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeple de hücre mekânı, roman içerisinde adeta gizli bir karaktermiş gibi karşımıza çıkmıştır. *"Kendisiyle, çevresi ve bütün evrenle uyum içinde. Kapalı ve dar mekanlar nasıl çatışma mekanları ise, açık ve geniş mekanlar da uyumun ve huzurun"* (Korkmaz 2015: 93) mekânları olarak karşımıza çıkmıştır. Roman karakterlerinin mekânı içselleştirmeleri, onlara yeni anlamlar kazandıran ve aslında kendi düş dünyalarında, onların ruhsal çöküşlerine mani olamayan bir unsur olarak belirmesine engel olamamıştır. Öyle ki, *"hayat ve ölüm arasında gidip gelen insan, mekânı da bu kavramlar arasında anlamlandırır. Onun için dağdan ovaya, denizden karaya, çiçekten ağaca, çeşmeden türbeye, mezardan eve, meydana şehre her şey yaşamak ve ölmek açısından"* (Göka 2001: 97) mana bulmuştur. Bu doğrultuda, mekânın vücut şartları ne olursa olsun, karakter açısından refah bulacağı bir bölge olması da bir hayli elzemdir. Huzur ortamını eser içerisinde yakalayamayan roman karakterlerimiz mekânın kendilerini içselleştirdiği bir durumla baş başa kalmışlardır.

5. Kişiler Kadrosu

Roman karakterleri içerisinde Berber Kamo'nun asıl adı Kamil'dir. Kamo'nun mesleği de berberliktir. Kamo kendisini roman içerisinde şu şekilde ifade etmiştir: *"Annem intihar eden nişanlısından hamile kalmış, ailesinden dışlanma pahasına beni doğurarak bana nişanlısının adını vermişti"* (Sönmez, 2015: 17). Roman içerisinde çeşitli trajik olayları yaşayan Berber Kamo, acının çarpılmış hâli olarak okunabilen bir karakterdir. Kamo eğitim hayatının ilerleyen

dönemlerinde üniversite yıllarında, Fransız Dili ve Edebiyatı'na merak sarmış ve o bölüme kayıt yaptırmıştır. İkinci sınıfı bitirdikten sonra çalışmak zorunda kaldığı için, okulu bırakıp berber dükkânı açmaya karar vermiştir. Kamo şiire ve sanata merakı olan birisidir. Karısı Mahizer'e olan aşkı da lise öğretmeni Hayattin Hoca'nın şiirinde isminin geçmesi ile başlamış ve onunla evlenmiştir.

Berber Kamo, asi tavırları ile bilinen bir kişidir. Kamo, hücre içerisinde nöbet geçirerek sara hastası da olmuştur. Romanın ana karakteri olan Küheylan Dayı ise, hücreye atılan son karakterdir: "O kadar genç mi görünüyorum? Babam çoktan öldü" (Sönmez, 2015: 44). Biraz yaşlı olduğundan kahramana dayı denilmiştir. Babasından dinlediği İstanbul hikâyeleri ile büyümüş ve İstanbul'u görmemesine rağmen hem çok merak etmiş hem de çok sevmiştir: "Benim bu kenti onca yıl uzaktan sevebildiğime akıl erdiremiyor" (Sönmez, 2015: 209). Küheylan Dayı, hücredeyken hikâyeye anlatmanın dışında hayalî, gerçek gibi yaşayan ve buna arkadaşlarını da dâhil eden biridir. Roman karakterlerinden Öğrenci Demirtay'da hücrede bulunan en genç kişidir.

Üniversite öğrencisi olan Demirtay, devrimci gruplara katılmış ve bu grupla olan bir toplantı sırasında yakalanmıştır. "Demirtay o akşam da her zamanki yerinde oturuyordu. Masa, her zaman olduğu gibi dağınmıştı ve sigara dumanı odanın her yerine sinmişti. Toplantının en hararetli anında, kapı birdenbire tekmelendi ve içeri polisler girdi. Demirtay'ın gözleri, bir an için karanlıkta bir noktaya takıldı. Ardından sert bir yumruk darbesiyle yere yığıldı." (Sönmez, 2015: 11) ifadesi bulunmuştur. Doktor karakteri de hücrede bulunan diğer kahramandır. Gerçekte Doktor olan kahraman, tıp fakültesinde okuyan oğlunun yerine tutuklanmıştır. Tıp fakültesinde okuyan oğlu, dâhil olduğu gruplar tarafından "Doktor" olarak bilinir.

Oğlunun hasta olduğunu gören Doktor, ona kıyamayıp başka bir isimle hastaneye yatırmıştır. Oğlunun yerine buluşması gereken kişiyi görmek için gittiği kütüphanede tutuklanarak hücreye atılmıştır. Hücrede umudu diri tutmaya çalışan Doktor, hikâyeler anlatmıştır: "Uzun zaman önce vefat etti (...) sesini benden habersiz kasetlere kaydetmişti. Ömrümün sonuna kadar benimle aynı masada bulunmanın en iyi yolunun bu olacağını biliyordu." (Sönmez, 2015: 123) Mahizer karakteri ise Berber Kamo'nun eşidir. Mahizer, evi terk edip devrimci gruplara katılmıştır. Mahizer, Demirtay'ın Yasemin adı ile bildiği roman kişisi olarak da bilinmektedir. Fiziksel özellikleri Berber Kamo tarafından şu şekilde aktarılır: "Küçük elleriyle hayatıma giren Mahizer'di" (Sönmez, 2015: 17) "Pembe dudakları ve iri gözleriyle buradaydı" (Sönmez, 2015: 196). Mahizer, Berber Kamo gibi şiire merakı olan birisidir.

Zinê Sevda karakteri de karşı hücredeki yerini almış olan kız olarak bilinir. Küheylan Dayı'nın İstanbul'a nakledildiği araçta karşılaştığı kadındır. Roman türü denince akla gelen anlatım esasına dayalı metinlerde, objelere ve hislere mana kazandırılması ile yazarın aktarmayı amaçladığı mesajı okuyucuya göndermekle görevli olan karakterler, kendilerine doldurulan karakteristik hususiyetlere ve vak'anın merkezine yakınlıklarına göre anlam kazanmışlardır. Eser içerisinde, tüm vak'aların doğrudan merkezinde pozisyonlandırılan başkarakterler için, "iç dünyaları ve hayatları ayrıntılarıyla anlatıldığından diğer karakterlerden

kolaylıkla ayrılır” ve her anlatıda yalnızca bir kişide görünen bu karakterler, “çatışma ve değişme süreci yaşayan, toplumda fert olarak varlığını sürdüren ve tepkilerimizi sürekli olarak yönlendiren kişiler” (Korkmaz 1997: 293) tanımlanması yapılmıştır. Eser içerisinde ana karakterler kadar yer alan diğer karakterler de vak’a süresince başkarakterin çevresinde bulunarak ona aracılık eden, tamamlayıcı ayrıcalığı ile birlikte “ferdi planda en çok boyutlu olan ve en fazla derinliği olan kahramanlar” olarak kendini ifade etmiştir. Yan karakterlerin, “tezat yaratmak ve okuyucuyu rahatlatmak gibi görevleri olduğu kadar birinci derecedeki kahramanların kusurlarını yansıtmaya, somutlaştırma gibi fonksiyonları” (Korkmaz 1997: 298) da bulunmuştur.

Sonuç

Burhan Sönmez’in “İstanbul İstanbul” adlı eseri, yazarın roman türünde kaleme aldığı eserlerinin başında gelir. Eser içerisinde yazarın tarihi süreç ile geçirdiği çeşitli aşamalar ve dönüşümler, yaşamla ilişkilendirdiği birliktelik, İstanbul şehri ile vücut bulmuştur. Romanı meydana getiren şahıs kadrosu, olay örgüsü, zaman, mekân, bakış açısı gibi unsurlar roman incelemelerinde önemli bir yer almıştır. Burhan Sönmez, ele aldığı konu ve seçtiği karakterler ile farkındalık yaratarak günümüz insanlarına akılda kalıcı eserler bırakmıştır. Yazar, genel olarak romanlarında seçtiği kahramanlar ile geçmişin izinde ve yaşadığı zaman diliminin gereksinimlerini anlamlandırmaya çalışmıştır. Sönmez, modern insanın tek başına kalabalık içindeki yalnızlığını ve acılarını eserlerinde konu edinmiştir. Yazarın mekân olarak seçtiği coğrafyaların tarihini hatırlatması, okuru farklı bir yolculuğa çıkarması açısından dikkat çekicidir.

Yazarı ayrıcalıklı kılan diğer önemli bir gelişme ise, bu eserinde göstermiş olduğu karakterlerin her ne kadar başka isimler taşısa da gerçek hayatta yanı başımızda yaşayan kişiler gibi gerçekçi olmalarıdır. Yazar ele aldığı konularla birlikte, Türkiye’nin yakın tarihine de değinmiştir. Masalsı anlatımın hâkim olduğu romanlarında kişiyi yaşadığı çevre ile yansıtmıştır. Burhan Sönmez’in İstanbul insanına değindiği bu romanında dikkat çeken önemli özelliklerden biri mekândır. İstanbul İstanbul romanında Küheylan Dayı karakterinin yakalandığı köye giderken Haymana Dağı’ndan geçmesi yine aynı mekâna işaret eder. Burhan Sönmez’in dikkat çeken bir özelliği eserlerindeki de anlatıcıdır. Olaylar da genel olarak kahraman anlatıcı tarafından aktarılmakla birlikte bazen üçüncü kişi anlatıcının da devreye girdiği görülmüştür. Yazarın romanlarında göze çarpan bir unsur da temadır. İstanbul İstanbul romanında yalnızlık, aidiyet, zaman, ruhsal çöküş ve özgürlüğe ket vurulması gibi temaları işleyen Burhan Sönmez’in romanlarında yer alan diğer bir özellik de Türkiye’nin siyasi tarihidir. Yazar İstanbul İstanbul romanında, sol örgütler, sol hareketler içinde bulunanlara yapılanlar ve 1980 ihtilaline göndermeler yapmıştır.

Burhan Sönmez’in romanlarında Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesi olayı da hatırlatılmıştır. İstanbul İstanbul romanında hücrede yatan dört kişinin işkence gördükleri yöntemle Hz. İsa’nın yaşamına göndermelerde bulunulmuştur. Yazarın Romanlarında, var olan sisteme karşı kahramanların başkaldırısı söz konusudur. İstanbul İstanbul’da hücreye atılan kişilerin devrimci gruplar diye adlandırılan muhalif gruplarda yer alması burada öne çıkmıştır. Burhan

Sönmez'in romanlarındaki kahramanlar, genel olarak bir arayış içinde olup geçmişlerine doğru yolcuğa çıkmışlardır. Burhan Sönmez'in romanlarına bakıldığında göze çarpan bir husus da kahramanların yaşadığı yerdir. Kahramanlar İstanbul İstanbul romanında, yerin üç kat altında bir hücrede kalmıştır. Labirent romanında İstanbul, canlılığı ile dünyada yaşanılacak şehirler arasında sıralanırken, İstanbul İstanbul romanında acı çekenlerin sesini duymayan sağır bir kent, insana yolunu kaybettiren bir yer olarak aktarılmıştır.

Yazar Labirent romanı dışında diğer romanlarında Haymana bölgesini ya mekân olarak seçmiş ya da o bölgeyi anımsatan bir tasvir yapmıştır. Sönmez'in romanlarında dikkat çeken bir unsur da zaman kurgusudur. Yazarın romanlarında zamanın belirginleşmesi dikkat çekmiştir. Gerçek hayatta insanın karşılaşacağı problemleri göz önüne seren yazar, toplumsal bir varlık olan insana, eserlerinde bütün parçalanmışlıklara rağmen bütüncül bir yaklaşımla yer vermiştir. Burhan Sönmez'in "İstanbul, İstanbul" romanı, insan ruhunun direncini ve umut dolu mücadelesini derin bir edebi dille anlatan bir eserdir. Roman, hem İstanbul'u bir karakter olarak ele alması hem de zindan yaşamının zorluklarını derinlemesine işlemesi bakımından dikkate değerdir. Sönmez, romanında okurlarını hem düşündürmeyi hem de duygusal olarak etkilemeyi başarmıştır. Yazarın bu eseri, mekân olarak İstanbul'un tarihi, kültürel ve sosyal dokusunu derinlemesine işlerken, aynı zamanda şehrin kendisini de bir karakter olarak ele almıştır.

Roman, dar bir zindanda geçmesine rağmen, karakterlerin anlatıları aracılığıyla İstanbul'un geniş bir panoramasını sunmuştur. Romanın kimliği şu unsurlarla şekillenmiştir: İstanbul, romanın merkezinde yer alır ve sadece bir arka plan değil, aynı zamanda hikâyenin akışını belirleyen dinamik bir unsur olarak ele alınmıştır. Şehrin tarihi sokakları, anıtları, camileri ve boğazı, karakterlerin hikâyeleriyle iç içe geçmiştir. Roman, İstanbul'un zengin tarihini ve kültürel mirasını vurgulamıştır. Karakterlerin anlatıları, şehrin Bizans, Osmanlı ve modern Türkiye dönemlerine uzanmıştır. Bu tarihsel derinlik, romanın atmosferini zenginleştirmiş ve İstanbul'u bir zamanlar tarihin önemli olaylarına tanıklık etmiş bir şehir olarak sunmuştur. İstanbul, birçok medeniyetin kesişim noktasıdır ve bu özellik, romanda farklı etnik ve dini kimliklerin bir araya gelmesiyle yansıtılmıştır. Roman, İstanbul'un kozmopolit yapısını ve çok katmanlı toplumsal dokusunu öne çıkarmıştır. Romanın ana temalarından biri, zindandaki karakterlerin direnişi ve umududur. İstanbul'un tarihindeki direniş hareketleri ve toplumsal mücadeleler, karakterlerin bireysel hikâyelerine paralel olarak işlenmiştir. Bu, şehri bir direniş ve umut sembolü haline getirmiştir.

İstanbul, aynı zamanda melankoli ve hüznü ile özdeşleşmiştir. Şehrin mistik ve romantik havası, karakterlerin içsel dünyalarında yankı bulmuştur. Zindandaki karakterlerin yaşadığı acılar, İstanbul'un tarihi ve kültürel bağlamında derinleşmiştir. Roman, karakterlerin anlattığı hikâyelerle ilerlemiştir. Bu anlatılar, İstanbul'un zengin sözlü kültür geleneğini yansıtmıştır. Masallar, efsaneler ve kişisel anılar, romanın yapısını oluşturmuş ve şehrin hikâye anlatma geleneğini vurgulamıştır. İstanbul, pek çok sanatçıya ve yazara ilham kaynağı olmuştur. Roman, İstanbul'un edebi ve sanatsal mirasına atıflarda bulunmuştur. Bu, şehrin sanatsal kimliğini ve ilham verici gücünü öne çıkarmıştır. Romanda günümüz Türkiye'sinin

sosyal ve siyasi meselelerine de değinilmiştir. İstanbul, bu bağlamda toplumsal değişimlerin ve mücadelelerin merkezi olarak ele alınmıştır. Yazar bu romanında hem başlığıyla hem de içeriğiyle İstanbul'u derinlemesine ele almıştır. Roman, şehrin çeşitli tarihi ve kültürel katmanlarını, karakterlerin hikâyeleri aracılığıyla ortaya koymuştur.

Başlıktan başlayarak, "İstanbul İstanbul" adı bile şehrin merkezde olduğunu ve anlatının ana ekseninin bu şehir olduğunu göstermiştir. Romanın başlığı, İstanbul'un sadece bir mekân değil, aynı zamanda bir karakter olarak ele alındığını ima etmiştir. "İstanbul İstanbul", şehrin kendisini tekrar eden, sürekli dönüşen ve yeniden şekillenen bir yapısı olduğunu vurgulamıştır. Roman, İstanbul'un tarihini ve kültürel mirasını katman katman ele almıştır. Her bir karakterin hikâyesi, şehrin farklı bir yönünü ortaya koymuştur. Bu, okuyucuya İstanbul'un çok yönlülüğünü ve derinliğini göstermiştir. Roman, İstanbul'un farklı sosyal sınıflarını, etnik gruplarını ve kültürel zenginliklerini de ele almıştır. Bu, şehrin mozaik yapısını ve karmaşıklığını yansıtmıştır. Sönmez'in anlatımı, İstanbul'un tarihi ve siyasi olaylarını da kapsamıştır.

Bu, şehrin geçmişteki ve günümüzdeki siyasi atmosferini anlamamıza yardımcı olmuştur. Karakterlerin şehre olan bağı, onların kişisel hikâyeleri ve şehirle kurdukları ilişki üzerinden anlatılmıştır. Bu, okuyucunun şehri sadece bir mekân olarak değil, aynı zamanda yaşayan bir varlık olarak görmesini sağlamıştır. "İstanbul İstanbul" romanı, başlığından başlayarak içeriğine kadar İstanbul'un çok katmanlı yapısını, kültürel ve tarihi zenginliğini derinlemesine ele almıştır. Burhan Sönmez, şehri sadece bir fon olarak kullanmakla kalmamış, aynı zamanda şehri bir karakter olarak konumlandırarak okuyucunun İstanbul'u daha derinlemesine anlamasını sağlamıştır. Roman da İstanbul'un sürekli değişen ve gelişen yapısı, karakterlerin hikâyeleri üzerinden başarılı bir şekilde aktarılmıştır. Yazar eserinde, çoklu bir bakış açısı kullanarak anlatımını zenginleştirmiş ve derinleştirmiştir. Roman, bir grup tutuklunun İstanbul'daki bir işkencehane hücrelerinde geçirdiği zamanı ve bu süreçte birbirlerine anlattıkları hikâyeleri merkezine almıştır.

Bu karakterler, romanın hem anlatıcıları hem de ana kahramanlarıdır. Bu romanda vak'a halkası hikâyenin anlatımını derinleştirmiş ve zenginleştirmiştir. Vak'a halkası, bir ana hikâye içinde yer alan ve genellikle birbiriyle bağlantılı olan bir dizi hikâyeyi içerir. Bu teknik, Sönmez'in romanında belirgin bir şekilde kullanılmıştır ve hem karakter gelişimini hem de tematik derinliği artırmıştır. Roman, İstanbul'da bir hücrede tutulan dört karakterin, birbirlerine anlattıkları hikâyeler etrafında şekillenmiştir. Bu ana hikâye, karakterlerin birbirlerine moral vermek ve zamanı geçirmek için anlattıkları hikâyelerle iç içe geçmiştir.

Bu hikâyeler, karakterlerin kişisel geçmişleri, İstanbul'a dair anıları ve hayal dünyaları üzerine kurulmuştur. Burhan Sönmez, vak'a halkası tekniğini ustalıkla kullanarak, hikâyenin akışını dinamik ve ilgi çekici hale getirmeyi başarmıştır. Her hikâye, ana hikâyeye katkıda bulunmuş ve karakterlerin derinliklerini ortaya çıkarmıştır. Anlatıcıların değişmesi, okuyucunun dikkatini canlı tutmuş ve hikâyenin temposunu dengelemiştir. Sonuç olarak, "İstanbul İstanbul" romanında kullanılan vak'a halkası tekniği hem anlatımın zenginliğini

artırmış hem de karakterlerin ve İstanbul'un çok yönlü bir portresini sunmuştur. Bu teknik, romanın duygusal ve tematik etkisini güçlendirmiş, okuyucuyu derinlemesine düşünmeye ve İstanbul'un karmaşık yapısını anlamaya teşvik etmiştir.

Burhan Sönmez'in bu eserinde mekân, romanın atmosferini ve tematik yapısını belirleyen önemli bir unsurdur. Romanın büyük bir bölümü, İstanbul'un derinliklerindeki bir hücrede geçmiştir. Ancak, karakterlerin anlattıkları hikâyeler ve anılar aracılığıyla İstanbul'un farklı yerlerine de yolculuk edilmiştir. Mekân, romanın ana temasını, karakterlerin iç dünyasını ve toplumsal yapıyı yansıtan bir araç olarak kullanılmıştır. Romanın ana mekânı olan hücre, karanlık ve kapalı bir atmosfer sunmuştur. Bu hücre hem fiziksel hem de sembolik olarak karakterlerin sıkışmışlığını ve çaresizliğini temsil etmiştir.

Hücre, totaliter bir rejimin baskıcı ve zalim yüzünü gözler önüne sermiştir. Burhan Sönmez, mekânı sadece fiziksel bir yer olarak değil, aynı zamanda karakterlerin ruhsal durumlarını, toplumsal yapıyı ve romanın temasını yansıtan bir araç olarak kullanmıştır. İşkence hücresinin karanlığı ve darlığı, karakterlerin içsel mücadelelerini vurgularken; İstanbul'un geniş ve çeşitli mekânları, şehrin zenginliğini ve karmaşıklığını öne çıkarmıştır. "İstanbul İstanbul", mekân kullanımıyla okuyuculara derin ve çok boyutlu bir anlatı sunmuştur. Hücredeki sıkışmışlık hissi ile İstanbul'un geniş dünyası arasındaki kontrast, romanın duygusal ve tematik etkisini artırmıştır. Burhan Sönmez, mekânı ustalıkla kullanarak, karakterlerin deneyimlerini ve İstanbul'un ruhunu etkileyici bir şekilde aktarmıştır.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (2000). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyüz, K. (2018). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri*. İnkılap Kitapevi.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavaldan romana* (Çev. Sibel Irzik). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cumhuriyet, (1975, 31 Ocak). *Yeşilköye inemeyen "Bursa" uçağı Ambarlı'ya düştü*.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1975-01-31/0> Erişim Tarihi: 15.04.2024
- Çetin, N. (2011). *Roman çözümleme yöntemleri*. Ankara: Öncü Kitap.
- Çoşkun, Z. (2021, 26 Eylül). *Haymana-Ankara-Londra hattında Uluslararası PEN Başkanlığı*.
www.gazeteduvar.com.tr<https://www.gazeteduvar.com.tr/haymanaankara-londra-hattinda-uluslararasi-pen-baskanligi-makale-153633> Erişim Tarihi: 13.04.2024
- Göka, Ş. (2001). *İnsan ve Mekân*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Korkmaz, R. & Şahin, V. (2017). *Romanda mekân, romanda mekân poetiği ve çözümlenmeler*. Akçağ Yayınları.
- Moran, B. (2008). *Türk romanına eleştirel bir bakış-2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stevick, P. (2004). *Roman teorisi* (Çev. Prof. Dr. Sevim Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sönmez, B. (2015). *İstanbul İstanbul*. 5. Baskı, İletişim Yayınları.
- Sönmez, B. (2018a). *Kuzey*. 5. Baskı, İletişim Yayınları.
- Sönmez, B. (2018c). *Labirent*. 1. Baskı, İletişim Yayınları.
- Sönmez, B. (2019, 29 Mayıs). *Eksik olan: Burhan Sönmez ile "İstanbul İstanbul" [Video]*. Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=4V1OBrzahuM> Erişim Tarihi: 17.04.2024
- Tekin, M. (2020). *Roman sanatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul%27un_isimleri